

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

БРОЈ 32

БЕОГРАД, 12. АВГУСТ 1939.

ГОДИНА XI

Садржај:

»Cement« a. d. — Beograd

Беочинска фабрика цемента а. д. у Беочину

„Кроација“, творница портландцемента д. д., Загреб

Prvo jugoslovensko transportno a. d. Schenker & Co, Beograd

»CEMENT« A. D. — БЕОГРАД

S vremena na vreme javljaju se još uvek glasovi da su cene cementa u zemlji preskupe, naročito u poređenju sa onima u inostranstvu, i da su za to krive industrija cementa i njezina kartelna organizacija. Protiv kartela cementne industrije iznose se najrazličitija sumnjičenja: da povisuje cene, da zatvara postojeće fabrike cementa i da svesno ograničava proizvodnju, da namerno koči građevinsku delatnost u zemlji, da određuje različite cene za razna mesta u zemlji, da su mu preduzimači-građevinari ostavljeni na milost i nemilost u pogledu kreditiranja, da kartel ovima ne dostavlja cement koji njima treba, već onaj kojim on raspolaže itd.

Cement je, zaista, skup. Ali se ne može bez daljega bacati krivica za to na kartel i na cementnu industriju. Ako se stvari posmatraju sa manje pristrasnosti, moraće se doći do zaključka da su pomenute optužbe bez stvarne podloge. U pogledu cena cementa treba приметити да су оне код нас, због великог капацитета наших фабрика, биле увек ниже него у другим земљама са привредним приликама сличним нашим. Да нема prohibitivne трошарине на цемент и других прекомерних opterećenja, оне би то биле и данас. Државна трошарина износи 1.500 динара по вагону, на име општинске трошарине, пореза на пословни промет и разних такса треба платити најмање далјих 500 динара. Затим долазе трошкови паковања, подвоза и истовара, који су такође врло знатни, а при већим удаљеностима представљају често и преко 100% same вредности фабриката франко фабрике.

»Neto« — cene, по којима наше фабрике цемента продавају своје производе, нису заиста претеране. Moglo би се čak рећи да спадају међу најевтиније у Европи. Ако их тако не осећа потрошач, за то нису криве ни фабрике цемента ни њихов картел, već чињеница да се цемент на путу од фабрике до потрошача знатно поскупљује услед високих дажбина и превозних трошкова. Prosek cena cementa u zemlji, како су регистроване код Министарства трговине и индустрије, износи 37 динара по квинталу. Када се узме у обзир и чињеница да се разним државним установима и већим приватним потрошачима дају и знатни попусти, види се да фабрикама цемента од целокупне продаје у земљи не остаје већи просечни утрзак од око 33 динара по квинталу. Ради упоређења ево цена у неким другим земљама:

Zemlja		cena	srednji kurs	dinara
Nemačka	Rmk	3,35	14,50	48,60
Mađarska	Penga	5,—	9,—	45,—
Italija	Lire	15,25	2,35	35,84
Česka	Kr.	28,—	1,50	42,—

Prosečna cena cementa, franko fabrika, jedino je u Italiji po prilici jednaka onoj po kojoj prodavaju naše fabrike. U ostalim zemljama cement je skuplji nego kod nas. Treba spomenuti da nemačke fabrike za gradnju betonskih puteva daju cement po izuzetnoj ceni od 2,40 marke, što odgovara iznosu od 35 dinara. Ni u tom pogledu našim se fabrikama ne može učiniti nikakav prigovor, jer su one za gradnju betonskih cesta ponudile cement po ceni od 26 dinara za kvintal. Iz toga se vidi da naša država za gradnju cesta može da nabavlja cement po ceni koja je skoro za jednu trećinu niža nego u Nemačkoj. Međutim, u pogledu proizvodnih troškova položaj naših fabrika nije tako povoljan kao što je položaj fabrika u Nemačkoj. Naime, ove poslednje već godinama iskorišćavaju svoj proizvodni kapacitet sa 100%, dok je naša cementna industrija u 1938, koja spada u red boljih godina, svoj kapacitet iskoristila sa jedva 41%.

Ni ostale optužbe protiv cementne industrije i njezinog kartela nemaju stvarne podloge. Kod nas je, nažalost, već ušlo u običaj da se o kartelima piše i govori nepovoljno. Međutim, savršeno netačna je misao da se karteli osnivaju jedino radi povišenja cena i oštećivanja potrošača. Na primer, »Cement« a. d., kartelna organizacija naše cementne industrije, ima sasvim drukčije ciljeve. Ovaj kartel nije osnovan radi povišenja cena niti su zbog njega fabričke cene povišene. Prilikom stvaranja kartela cementa mislilo se u prvom redu na racionalizaciju prodajnih, podvoznih i kreditnih prilika, dakle na momente koji su neobično važni i sa nacionalno-ekonomskog gledišta. Pre osnivanja »Cementa« a. d. konkurencija među našim cementnim fabrikama bila je neobično jaka. Borba nije vođena samo na granicama prodajnih rejona pojedinih preduzeća, već su, na primer, dalmatinske fabrike često prodavale svoj cement čak u Subotici, Novom Sadu i Beogradu, a fabrike iz unutrašnjosti — u Splitu, Šibeniku, pa čak i u Boki Kotorskoj. S obzirom na visoke prevozne troškove gubici su pri takvom stanju stvari bili neizbežni. Na rentabilitet poslovanja nepovoljno je uticalo i sve jače kreditiranje mušterija, ne samo zbog gubitka na kamati, nego i zbog osetnog porasta nenaplativih potraživanja.

Najglavniji cilj sporazuma među fabrikama koje su osnovale »Cement« a. d. leži prema tome, u racionalnijem snabdevanju tržišta s obzirom na geografski i tarifni položaj pojedinih fabrika, zatim je bila potrebna i međusobna kreditna zaštita, koja treba da oteža izgrađivanje fabrika od strane nesavesnih kupaca. Dakle, kako privatni, tako ni sadašnji zadatak »Cementa« a. d. nije da povisi cene, nego da smanji troškove distribucije, a po mogućnosti i prodajne cene, jer su visoke cene cementa štetne i za cementnu industriju, pošto

one smanjuju tražnju. Interes naše cementne industrije nije u suprotnosti s interesom građevinske delatnosti, kao što se to često tendenciozno tvrdi. Cementnim fabrikama, koje imaju ogroman neiskorišćeni kapacitet, nije sigurno prijatno kad vide da se umesto cementa upotrebljava drugi građevinski materijal. Njima nije nepoznato da bi se pri nižim cenama, s obzirom na veliku elastičnost tražnje, naša potrošnja cementa mogla znatno povećati. A to bi za industriju cementa značilo ogromno smanjenje fiksnih troškova po jedinici proizvodnje i znatno poboljšanje rentabiliteta. Da je za industriju cementa preče i važnije pitanje povećanja proizvodnje od povišenja cena, ona je to dokazala i time, što je bez ikakve presije u januaru ove godine sama smanjila cenu cementa koji se upotrebljava za izgradnju puteva u zemlji na 26 dinara ko kvintalu.

Kada se ovo zna, onda se jasno vidi koliko je proizvodljna tvrdnja da kartel cementa svesno ograničava proizvodnju. Nestašica cementa ne postoji, niti je kod naš ikada postojala. Naprotiv, gotovo sve fabrike imaju, pored redovnih, i znatne rezerve zalihe. Tačno je, doduše, da su u godinama krize fabrike stavljene van pogona (kao, na primer, one u Zidanom Mostu, u Omišu, u Mojstrani i Ralji). Međutim, to je posledica teških prilika pod kojima je cementna industrija bila primorana da radi. Slaba potrošnja cementa bila je razlog zbog kojeg su pomenute fabrike bile primorane da obustave rad i zbog kojeg i ostale rade u reduciranom obimu. Kao što je već spomenuto, u godinama krize naše cementne fabrike su vrlo dugo vodile između sebe najoštriju konkurenciju, koja je srozala prodajne cene i izbacila iz proizvodnog procesa preduzeća koja su radila s većim režijskim troškovima. Fabrike koje su tu borbu nadživele bile su, u interesu svog daljeg postojanja primorane da i dalje smanjuju svoje troškove proizvodnje i prodaje. Njihov kartel takođe služi tom cilju.

»Cement« a. d. je osnovan 30 marta 1936, kao kartelna organizacija naše cementne industrije, kako primorske, tako i one u dunavsko-savskom rejonu. Pored zajedničke prodaje ugovoreno je i rejoniranje prodajnih područja i zajedničko utvrđivanje prodajnih uslova. Kartel je zaključen do kraja 1942 godine. Pored centrale u Beogradu, postoje i ekspoziture u Zagrebu, Ljubljani i Splitu.

Bilansi »Cementa« a. d. za prve tri poslovne godine ovako izgledaju:

Aktiva	1936	1937	1938
	u hiljadama dinara		
Gotovina i banke	2.031	2.686	2.422
Zalihe	574	—	—
Dužnici	14.528	1.870	16.340
Menice	25	—	22
Inventar	160	166	182
Kaucije	50	44	65
Polog kaucija	3.000	3.000	3.000
Polog efekata	256	1.083	894
Razna aktiva	—	10	47
Pasiva			
Glavnica	1.000	1.000	1.000
Rezervni fond	—	7	7
Verovnici	16.231	3.236	17.763
Razna pasiva	63	500	276
Polog kaucija	3.000	3.000	3.000
Polog efekata	256	1.083	894
Čisti dobitak	74	32	32
Zbir bilansa	20.624	8.859	22.972

Rashodi

Činovničke plate i beriva	1.433	2.095	—
Porezi i pristojbe	137	223	1.722
Poslovni troškovi	2.076	2.427	5.357
Čisti dobitak	74	32	32

Prihodi

Prenos dobitka	—	32	32
Od komisione prodaje	3.697	4.707	7.017
Razni prihodi	23	38	62
Zbir prihoda	3.720	4.777	7.111

Zbir bilansa iznosi skoro 23 miliona dinara prema 8,86 mil. krajem prethodne i 20,62 miliona krajem 1936 godine. Najveće promene u računima izravnjanja su one kad »dužnika« i »poverilaca«. Međutim, tim promenama ne treba pridavati veći značaj, jer one mogu da budu i sasvim slučajne. Dužnici iznose 16,34 mil. prema 1,87 mil. u prethodnoj i 14,52 mil. din. u 1936 godini. Društvo nema drugih dužnika, osim kupaca cementa, a uglavnom ni drugih poverilaca, osim fabrika cementa koje zastupa. U vezi sa promenama kod dužnika i »poverioca« su bili pali sa 16,23 mil. u 1938 na 3,23 mil. u 1937, da bi se krajem prošle godine opet popeli na 17,76 mil. Pozicija »zalihe« nije se javila ni u bilansu za 1938. Znači da se kupcima sva roba isporučuje neposredno iz odnosnih fabrika ili sa njihovih stovarišta. Društvena glavnica iznosi 1 milion dinara, a podeljena je na 1.000 komada akcija od po hiljadu dinara. Sve akcije glase na ime i nalaze se u rukama naših cementnih fabrika.

Prihodi od prodaje iskazani su sa 7 mil. din. Na ime poslovnih troškova je izdato oko 75% tog iznosa, a za poreze i takse oko 25%. Izdaci za poreze u 1938 bili su skoro 8 puta veći od onih u prethodnoj godini. Inače, kako 1937, tako i 1938 godina zaključene su bez čiste dobiti. Zbog ogromnog povećanja poreza i taksa pretela je opasnost da se prošlogodišnje poslovanje završi sa znatnim gubitkom. To je izbegnuto blagodareći povećanju doprinosa fabrika. Prema tome povećanje od komisione prodaje sa 4,7 mil. u 1937 na 7,0 mil. din. u 1938 odnosno za skoro 50% je samo delom posledica povećanja prodaje cementa. Prošlogodišnja prodaja cementa bila je samo za 14—15% veća od one u 1937 godini.

БЕОЧИНСКА ФАБРИКА ЦЕМЕНТА А. Д. У БЕОЧИНУ

Наша индустрија цемента може само делимично да искоришћава свој производни капацитет. Постојећих 14 фабрика у стању су да произведу преко 1,6 милиона тона цемента годишње. Међутим, иако је последњих година потрошња цемента у нашој земљи показивала извесну тенденцију пораста, ипак је она у прошлој години износила само 451 хиљ. тона, што значи да је тиме капацитет наших фабрика цемента искоришћен са једва 29%. Додамо ли домаћој потрошњи и извезене количине, видећемо да је наша цементна индустрија у прошлој години продајом својих производа у земљи и иностранству свој производни капацитет искористила са само 41%. Иначе, наш извоз цемента опада. Са 474 хиљ. тона у 1935 он је био пао на 303 хиљ. тона у 1936 и на цигло 195 хиљ. тона у 1937. Прошлогодишњи извоз цемента био је, додуше, опет нешто већи од оног из 1937, али је још увек за читавих 264 хиљ. тона мањи од оног из 1935. Због тешких прилика на тржишту 5 наших фабрика цемента било је пре неколико година приморано да сасвим обуставе производњу, а остале раде и данас у веома редуцираном обиму.

Иако је производни капацитет постојећих цементара далеко већи од потрошње цемента у земљи и могућности продаје у иностранству, ипак постоји намера да се код нас оснује још једна или чак и неколико нових државних фабрика цемента. С обзиром на огромни неискоришћени капацитет постојећих фабрика, то изгледа управо невероватно. Међутим, чињеница је да Финансијски закон за 1939/40 предвиђа оснивање „предузећа за производњу цемента у државној режији, и то из средстава Путног фонда“. Према писању дневне штампе једна комисија је већ испитивала и за то погодне терене. Мислимо да не треба ни наглашавати да је са гледишта рационалне употребе капитала потпуно погрешно оснивати нова предузећа у струкама у којима постојеће фабрике у добрим годинама искоришћују тек две петине свог капацитета и у којима је неколико фабрика због неповољних прилика на тржишту изван погона.

Наводе се три разлога у прилог подизања нових државних фабрика цемента: 1) да би држава могла да располаже у свако време довољном количином цемента за своје потребе, 2) да би могла да набавља потребне количине цемента јевтиније и 3) да би државне фабрике могле да послуже као регулатор цена цемента у земљи. Први разлог отпада, јер су постојеће фабрике у стању да подмире у свако време и на сваком месту све државне и приватне потребе. Што се тиче другог разлога, сумњамо да ће државне фабрике бити у стању да испоручују цемент јевтиније него што га испоручују постојеће приватне фабрике цемента. Врло је вероватно да ће сами продукциони трошкови државних фабрика бити скупљи од цена које су држави понуђене за цемент потребан за изградњу бетонских путева. У анализи биланса друштва „Цемент“ а.д. већ смо констатовали да су „нето“-цене, по којима наше фабрике продају свој цемент, умерене. Узроке скупљих цена цемента треба тражити у сувише великим дажбинама и превозним трошковима. Најзад, ако држава жели да регулише цене цемента у земљи она то може да учини и без скупих експеримената. За то не мора да подиже нове фабрике, јер по Уредби о картелима она има не само могућност контроле, него и могућност да снизи цене које нису у складу са трошковима производње и уобичајеном грађанском односно трговачком добити.

Оснивање нових државних фабрика цемента имаће супротно дејство од онога које се очекује. Ново повећање производног капацитета наше цементне индустрије, како изгледа, неће имати за последицу појевтинење цемента, већ напротив оно може бити и сметња за снижење цена, јер ће досадашња приватна цементна индустрија у том случају бити евентуално приморана да смањи своју производњу. Уколико не порасте укупна потрошња, подизање сваке нове фабрике у дотичној струци има неминовно за последицу смањење запослености код већ постојећих фабрика, а с тиме у вези и повећање њихових производних трошкова. Као што је већ споменуто, за подизање нових државних фабрика цемента треба да се употребе средства Државног Путног фонда, у који знатним делом доприноси приватна цементна индустрија. То значи да се у постојећој цементној индустрији жели створити конкуренција из средстава која већим делом та индустрија сама пружа. И то изгледа, збиља, јединствено.

Имали смо већ прилику да нагласимо да је наша индустрија цемента концентрисана у два рејона: далматински, око Сплита, и савско-дунавски, где је најважнија Беочинска фабрика цемента. Поред тога, у новије време подигнута је код Скопља и једна мања фабрика која има само локални значај. Привредна депресија имала је катастрофално дејство да нашу цементну индустрију. Од 1929 до 1935 потрошња цемента стално се је смањивала. Дал-

матинске фабрике су трпеле и услед сметњи које се чине извозу, па су се у то време почеле интензивно и систематски бавити и продајом у унутрашњости земље, што раније није био случај. Тиме је ситуација и погоршана. Што се тиче Беочинске фабрике цемента, треба констатовати да је њен положај био доста тежак и пре опште привредне кризе.

Пре светског рата Беочинска фабрика снабдевала је цемента и готово целу бившу Угарску, а врло знатан је био и њен извоз у балканске државе и Турску. После ослобођења остало јој је само домаће тржиште, јер је свака држава фаворизовала своју сопствену цементну индустрију. Док је Беочинска фабрика цемента од 1906 до 1914 године успевала да продаје стално око 32.000 вагона цемента годишње, дотле је она у најповољнијим послератним годинама, у 1928 и 1929, могла да производи само око 16.000 вагона годишње. После 1929 прилике су се, због познатих узрока, све до краја 1935 стално погоршавале. У 1935 години Беочинска фабрика цемента није могла да искористи ни пуну једну четвртину свог капацитета. У току последње три године стање се је постепено опет поправљало.

У свом последњем пословном извештају управа Беочинске фабрике цемента напомиње, поред осталог, да се је у 1938 у поређењу са претходном годином потрошња цемента у Југославији повећала за око 15%. Отприлике толико било је и повећање испорука ове фабрике, која је у 1938 искористила само око 50% свог капацитета. Разумљиво је да се још увек не може сматрати да постигнути обрт задовољава. Потрошња цемента код нас у прошлој години је износила 30,5 кг по глави становништва према 26,7 кг у претходној години. Та потрошња једва достиже једну трећину оне у Средњој и Западној Европи. „Разлог недовољно развијене потрошње — вели управа — треба потражити првенствено у високим фискалним дажбинама, нарочито у државној трешарини, и у ставци подвоза која је и ове године линеарно повишена са 5%, услед чега настаје покупљење цемента од произвођача до потрошача, каткада и до 100%.“

Продају цемента у земљи вршила је и у 1938 години фирма „Цемент а. д.“ као картелна организација. Цене су остале и прошле године неизмењене, иако су издаци за погон, за плате и за социјалне терете знатно повећани. Само услед регулисања услова продаје, кредитовања и подвоза путем продајне организације, као и услед повећања продаје и даљне рационализације техничког погона, Беочинској фабрици цемента је пошло за руком да у 1938 постигне нешто повољније резултате пословања. За првих 5 месеци 1939 продаја у подручју Беочинске фабрике цемента није показала никакав напредак према прошлој години. Због неизвесности изазване међународном политичком ситуацијом како индустрија тако и приватна потрошња испољавају велику суздржљивост за извођење грађевина.

Ево главних билансних података Беочинске фабрике цемента за последње четири године:

Актива	1935	1936	1937	1938
	у хиљадама динара			
Фабрика и намештај	94.102	94.576	95.546	96.518
Роба и материјал	15.150	13.642	13.027	13.604
Дужници	41.272	47.620	57.995	54.895
Готовина	3.581	3.161	1.270	3.849
Хартије од вредности	18.839	18.961	20.102	10.103
Вредност пенз. ф.	10.036	10.511	11.630	12.855
Полог харт. од вредн.	2.840	1.265	2.630	6.115

Пасива				
Главница	40.500	40.500	40.500	40.500
Резервни фонд	5.700	5.800	5.950	6.200
Спец. рез. фонд	3.198	3.198	3.198	3.198
Рез. фонд ефеката	879	879	879	879
Фонд валоризације	10.066	10.066	10.066	10.066
Пореска резерва	250	250	250	250
Амортизациони фонд	54.847	59.000	65.655	70.400
Сопствена средства	115.440	119.693	126.498	131.493
Пензионни фонд чин.	10.036	10.511	11.630	12.855
Добротворни фондови	—	1.080	1.550	1.762
Повериоци	49.816	48.241	44.825	31.099
Разна пасива	2.043	918	1.940	2.011
Неподигн. дивиденда	1.455	2.790	5.820	4.424
Полог харт. од вредн.	2.840	1.265	2.630	6.115
Чиста добит	4.189	5.237	7.306	8.179
Збир биланса	185.820	189.736	202.200	197.940
Расходи				
Плате, трошк. и соц. тер.	6.418	5.492	6.401	6.937
Амортизација	4.347	4.150	6.655	4.700
Отпис дубиоза	82	319	62	17
Порези и таксе	2.442	5.048	4.421	5.383
Трошарина (део фабр.)	5.893	7.298	9.867	11.074
Чиста добит	4.189	5.237	7.306	8.179
Приходи				
Производња	19.424	23.807	31.812	34.241
Камата и разни прих.	2.002	2.271	2.775	1.926
Изузето из резерве	1.800	1.324	—	—
Пренос добити	145	142	125	123
Збир прих. или расх.	23.372	27.544	34.712	36.291
Дивиденда	8%	10%	14%	16%

Збир биланса износи 197,94 мил. и мањи је за 4,26 мил. дин. него крајем претходне године. Најглавнију промену у активи претставља смањење хартија од вредности за 10 мил. дин., са 20,1 мил. у 1937 на 10,1 мил. крајем 1938. Преко рачуна хартија од вредности књиже се и учешћа у многобројним предузећима која припадају концерну Беочинске фабрике цемента, али су се у њеном портфељу налазили и разни државни папири. Рачун „полога хартија од вредности“ повећан је са 2,63 мил. у 1937 на 6,11 мил. у 1937, дакле за око 3,5 мил. За око 1,2 мил. повећана је према претходној години и вредност пензионог фонда. Готовина крајем 1938 била је такође већа него у 1937, док су „дужници“ са 3,1 мил. дин. мањи. Око 48,8% целе aktive опада на инвестиције, 27,7% на дужнике и 6,9% на залихе.

У пасиви видимо да су „повериоци“ и прошле године показивали тенденцију опадања. Крајем 1938 они су износили 31,1 мил. према 44,8 мил. у претходној и 57 мил. у 1934 г. Готово све остале позиције у пасиви су остале непромењене или су повећане. Крајем 1938 амортизациони фонд био је за 4,7 мил. дин. већи него у 1937. Укупна сопствена средства, заједно са фондом амортизације, али без чистог добитка билансирана су са 131,5 мил. према 126,5 мил. у претходној години. Однос између туђих и сопствених средстава је врло повољан.

Чиста добит, без преноса из претходне године, износи округло 8 мил. дин. Ако се узме у обзир да сопствена средства уложена у фабрику износе око 131,5 мил., види се да је укамаћење врло далеко од тога да бисмо га могли сматрати претераним. Издаци за порез, таксе и део тро-

шарине који сноси сама фабрика достигли су висину од 16,4 мил. Ако томе додамо и део трошарине који носе сами потрошачи, видећемо да је овде држава и прошле године имала скоро три и по пута више него акционари. На основу података о плаћеној трошарини види се да је у току 1938 продато 14.765,25 вагона цемента (према 13.156,76 вагона у претходној, 9.730,66 вагона у 1936. и 7.857,33 вагона у 1935. години).

Бруто приходи од производње исказани су са 34,24 мил. На име дела трошарине који сноси фабрика издато је око 32% тог износа, за порезе и таксе 15,7%, за плате, трошкове и социјалне терете 20,3%, док је за амортизацију и отпис дубиоза употребљено 13,8%, а као чиста добит остало је 18,2% укупног прихода производње. Дакле, скоро пола прихода од производње употребљено је за исплату пореза, такса и трошарине.

Исказана чиста добит од 8,18 мил. дин. овако је подељена: за 16% дивиденду 6,48 мил., за тантијему 805 хиљ., резервном фонду 300 хиљ., пензионом фонду 350 хиљ., за разне социјалне установе 100 хиљ. Остатак од 144 хиљ. дин. преноси се на нови рачун.

У управи Беочинске фабрике цемента за 1938 била су г. г.: Милош Савчић (претседник), д-р Аурел Егри (потпретседник), Дамјан Бранковић, д-р Влада Г. Марковић, д-р Емил Оплер, Ђорђе барон Оренштајн, Јосиф барон Рајачић, Дезидер Шомођи, Јосиф Шумахер, поч. Коста Л. Тимотијевић и Јулије Јон. У назодном одбору налазила су се господа: Милан Француски, д-р Алфред Гардоњ, д-р Елемер Гелерт, Михајло Гутман, Лазар Сладековић, инж. Јован Петровић и Фрања Шлезингер.

„КРОАЦИЈА“, ТВОРНИЦА ПОРТЛАНДЦЕМЕНТА Д. Д., ЗАГРЕБ

У свом пословном извештају за прошлу годину управа „Кроације“, творнице портландцемента д. д., Загреб, констатује да је грађевинска делатност у Загребу у 1938 години у поређењу са претходном попустила. Међутим, мањак који је тиме настао изједначен је већом тражњом у провинцији, а нарочито оживљавањем грађевинске делатности у вези са јавним радовима. Благодарени томе укупна продаја цемента у нашој земљи била је прошле године јача него у 1937. Управа и овом приликом напомиње да би повећање продаје било још и веће, да није било трошарине на цемент која претставља велику сметњу за побољшање прилика, како у цементној индустрији, тако и код грађевинске делатности.

Прошлогодишње пословање „Кроације“ закључено је са губитком од скоро 1 мил. дин. То је последица потешкоћа које су се јавиле у вези са преуређењем фабрике. Ми смо већ приликом вршења анализе биланса „Кроације“ за 1936 (бр. 47 од 20 новембра 1937) и 1937 годину (бр. 35 од 27 августа 1938) споменули да се њена фабрика која је спадала у ред цементара средње величине, проширује и модернизује. У ствари, подигнута је једна савсим нова творница, с чијом се је изградњом почело у јуну 1937. Нова потпуно реконструисана фабрика пуштена је у погод у септембру прошле године. Као што се је и предвиђало, у вези са изградњом нове фабрике биле су се јавиле извесне тешкоће, које су проузроковале смањење производње. Ово смањење, пак, неповољно је утицало на пословни резултат. Благодарени изградњи нове реконструисане и потпуно модернизоване фабрике положај „Кроације“ биће у будуће знатно повољнији, јер је производни капацитет ове нове фабрике знатно већи него што је био до сада, а постоји и могућност осетног сни-

жења производних трошкова. Иначе, и у погледу транспортних трошкова, који код цемента играју врло важну улогу, положај „Кроације“ је необично повољан. Њена фабрика лежи у непосредној близини једног великог и необично напредног града, у Потсуседу, који је удаљен од Загреба само десетак километара. За снабдевање Загреба цементом „Кроација“ се, због тога, може служити и каминима, који знатно олакшавају и појевтињују транспорт. Фабрика има у непосредној близини и железничку пругу, тако да може лако снабдевати готово целу Савску, као и неке делове Дравске бановине.

Ево завршних рачуна „Кроације“ за 1938 и три претходне године:

Активна	1935	1936	1937	1938
	у хиљадама динара			
Инвестиције	17.521	17.623	18.219	19.936
Нова творница	—	—	9.144	37.472
Инвентар	376	366	425	511
Роба и материјал	2.802	2.408	3.203	4.168
Дужници	9.295	14.081	11.573	1.088
Ефекти	345	427	410	5.363
Готовина	5.837	4.153	5.853	224
Губитак	—	—	—	897
Пасива				
Главница	7.000	7.000	14.000	14.000
Резервни фонд	1.280	1.280	1.350	1.870
Фонд валоризације	1.750	1.750	1.750	1.750
Резерва за обнову	250	250	250	250
Фонд амортизације	10.797	11.737	11.695	13.183
Фонд аморти. врећа	25	25	25	25
Збир сопств. сред.	21.102	22.042	30.070	31.078
Пензиони фонд	699	712	838	978
Повериоци	13.671	14.573	14.328	36.582
Разна пасива	692	706	1.680	1.020
Чиста добит	12	1.025	1.911	—
Збир биланса	36.176	39.058	48.827	69.659
Расходи				
Упр. трошк. и плате	2.164	2.232	2.863	3.061
Порези	3.784	5.273	4.927	5.421
Одржавање кућа	138	107	182	168
Отпис намештаја	38	36	51	72
Фонд амортизације	497	940	958	488
Камата	—	—	—	595
Губ. на курсу еф.	—	13	—	—
Чиста добит	12	1.025	1.911	—
Приходи				
Пренос добити	9	12	54	76
Од производње	6.252	9.140	10.267	8.514
Камата	59	181	280	26
Од кућа	314	293	291	292
Губитак	—	—	—	897
Збир прих. или расх.	6.634	9.626	10.892	9.805

Збир биланса, који је крајем 1936 био исказан са 39 мил. дин., повећан је у току последње две године за преко 30 мил. Крајем 1938 исказан је са 69,6 мил. дин. Од тога отпада 31 мил. дин. на сопствена средства и фонд амортизације, непун милион динара на пензиони фонд, 36,5 мил. на повериоце и 1 мил. дин. на разну пасиву. У току 1937 главница је повећана са 7 на 14 мил. Иначе,

знатно су повећани и повериоци, са нешто више од 14 мил. дин. у 1936 и 1937 на 36,5 мил. крајем 1938. С друге стране су дужници редуцирани са 14 мил. у 1936 на цигло 1 мил. дин. крајем 1938. Готово сва нова средства, као и она која су постала слободна услед смањења дужника утрошена су за изградњу нове фабрике. Ова је билансирана са 37,47 мил. дин., док су остале инвестиције (стара фабрика итд.) исказане са 19,9 мил. На тај начин укупне инвестиције износе преко 57 мил. према 17,5 мил. у 1935 или 1936 години. Крајем 1938 готовина је износила само 224 хиљ. према 5,85 мил. у 1937, што значи да је смањена за око 5,6 мил. Насупрот томе „ефекти“ су повећани са 410 хиљ. у 1937 на 5,36 мил. крајем 1938 године. Других значајнијих промена у рачуну изравнања нема.

Као што је већ споменуто, прошлогодишња производња била је због градње нове фабрике мања него у претходној години. У вези с тим опали су и приходи од производње са 10,2 мил. у 1937 на 8,5 мил. дин. у 1938 години. С друге стране били су у прошлој години и издаци за порезе око пола милиона динара већи него у 1937. Због знатног повећања поверилаца повећани су и издаци за камату за скоро 600 хиљ. дин. Најзад, у 1938 у поређењу са претходном годином били су за око 200 хиљ. дин. већи и издаци за плате и управне трошкове. Због тога се је у билансу за прошлу годину место добитка јавио чисти губитак од 897 хиљ. Губитак би био чак и већи, да дотација фонду амортизације није смањена са 958 хиљ. дин. у 1937 на 488 хиљ. у 1938 години.

У управи „Кроације“, творнице портландцемента д. д., су господа: Миливој Црнадак (претседник), д-р Аурел Егри (потпретседник), Самуел Д. Александер, инж. Карл. Ј. Банда, Карло Каронели, д-р Елемер Гелерт, Јулије Јон, д-р Феликс Мандил, д-р Желимир Мажуранић, Ђуро Оренштајн, д-р Бранко Пливерић, Дезидер Шомођи, Јозеф Шумахер и д-р Милан Врбанић. Чланови надзорног одбора су г. г.: д-р Перослав Паскијевић, Фрањо Шлезингер, Александар Унгар и инж. Рудолф Врбанић.

PRVO JRGOSLOVENSKO TRANSPORTNO A. D. SCHENKER & Co, BEOGRAD

Trgovci su nekada sami prevozili robu. Docnije su ovaj zadatak preuzela naročita preduzeća —vozari. Danas su to u prvom redu železnice i parobrodsko društva. Prema tome, pošiljalac odnosno primalac ne bi trebao danas ništa drugo da radi nego da donese robu pomenutim vozarima ili da je od njih odnese na svoje stovarište. To izgleda vrlo prosto i jednostavno, ali nije tako. Odavno se ukazala potreba za posebnim otpremničkim odnosno špediterskim preduzećima, koja posreduju između vozara s jedne i pošiljaoca odnosno primaoca robe s druge strane. Bez njihovih usluga međunarodna trgovina danas se ne može ni zamisliti, a kamoli praktički obaviti. Otpremanje robe je posao koji danas iziskuje veliku stručnu spremu. Običan trgovac, pa ni veće izvozničko preduzeće nema mogućnosti da stalno prati promene železničkih tarifa i uslove pod kojima parobrodsko i druga transportna preduzeća vrše prevoz robe. To isto se može reći i u pogledu raznih neobično komplikovanih carinskih, trošarinskih, sanitetskih, policijskih i drugih propisa, koji važe za različite vrste robe, naročito pri prelazu državnih granica.

Otpremnička odnosno špediterska preduzeća raspoložu svim mogućim pomoćnim sredstvima i imaju svoje stručnjake, tako da su u stanju ne samo da pruže svojim komitentima najpouzdanije informacije, nego im svojim posredovanjem čine upravo neprccenjive usluge, kako u unutrašnjem

saobraćaju, tako i kod uvoza, izvoza ili provoza robe. Za razvitak spoljne trgovine naročito su važna velika otpremnička preduzeća sa razgrađenom mrežom filijala i poslovnim prijateljima u raznim zemljama, jer će uvoznici i izvoznici od njih moći da budu najbolje usluženi. Prvo jugoslovensko transportno a. d. Schenker & Co, Beograd je naše najjače otpremničko preduzeće. Pored centrale u Beogradu, ono ima i čitav niz filijala: u Zagrebu, Mariboru, Jesenicama, Subotici, Novom Sadu, na Sušaku i u Londonu, dakle u mestima kaja su najvažnija, kako za našu izvoznu, tako i za našu uvoznu trgovinu. Društvo podržava osim toga, uske poslovne veze s velikim brojem najuglednijih otpremničkih preduzeća u inostranstvu.

Prvo jugoslovensko transportno a. d. Schenker & Co. osnovano je 1920 god. od strane velikog internacionalnog transportnog preduzeća Schenker & Co, a uz učešće Jugoslovenske banke i drugih domaćih interesenata. U godinama privredne depresije bilansi su i ovde zaključivani s gubitkom, jer su, zbog opadanja obima svetske pa i naše spoljne trgovine, i prihodi društva u to vreme stalno opadali, a rashodi se nisu mogli istim tempom smanjiti. Do kraja 1935 ukupni gubitak bio je dostigao 1 mil. 363 hilj. dinara. U vezi s tim glavnica je u toku 1936 bila smanjena za 90%, sa 1,5 mil. na 150 hilj. din. Istovremeno je bilo rečeno da se ona putem novih uplata ponovo povisi na 1,5 mil. U toku 1937 došlo je i do novog povišenja glavnice na 3 mil. din., a u toku prošle godine ona je opet putem novih uplata povišena na 5 mil. dinara.

Početkom 1936 izvršena je uspešna reorganizacija preduzeća, pa su tom prilikom odstranjene i sve smetnje koje su ranijih godina ometale rad društva. Kako u 1936, tako i u poslednje dve godine poslovanje društva završeno je sa zadovoljavajućim rezultatom.

Bilansi za četiri poslovne godine ovako izgledaju:

Aktiva	1935	1936	1937	1938
	u hiljadama dinara			
Gotovina	543	537	659	578
Hartije od vrednosti	1	1	1	1
Dužnici	19.033	22.315	21.251	19.849
Inventar	203	196	278	260
Prelazne pozicije	14	3	—	—
Gubitak	1.363	—	—	—
Pasiva				
Glavnica	1.500	1.500	3.000	5.000
Zak. rezervni fond	75	75	150	185
Posebni rezervni fond	—	—	—	315
Penzioni fond	—	—	11	11
Poverioci	18.859	21.117	18.322	14.065
Prelazne pozicije	723	—	35	595
Čisti dobitak	—	360	671	517
Čbir bilansa	21.157	23.052	22.189	20.688
Rashodi				
Prenos gubitka	565	13	—	—
Opšti troškovi	1.612	2.138	1.910	2.021
Plate i dr. lični rashodi	2.746	3.871	3.091	3.402
Porezi	242	277	867	1.073
Kamata	601	522	435	190

Otpis inventara	42	44	72	75
Otpis nenapl. potraž.	68	6	31	83
Čisti dobitak	—	360	671	517
Prihodi				
Prenos dobiti	—	—	65	41
Od špedicije	4.513	6.441	7.013	7.321
Gubitak	1.363	—	—	—
Zbir prihoda ili rashoda	5.876	6.441	7.078	7.362

Zbir bilansa, koji je u 1934 godini iznosio samo 11,35 miliona, krajem 1936 bio je dostigao visinu od 23 miliona. Posle toga se postepeno opet smanjuje i krajem 1938 iznosi 20,69 miliona din. Od toga otpada 14 mil. na poverioce, 5 mil. din. na glavnicu i 500 hilj. din. na rezervne fondove. U poređenju sa stanjem na kraju 1937 poverioci su krajem 1938 bili za 4,3 mil. manji, dok su prema 1936 smanjeni za preko 7 mil. Moramo priznati da ovim promenama ipak ne treba pridavati naročiti značaj, jer su u bilansima otpremničkih preduzeća kako promene kod poverilaca tako i one kod dužnika često sasvim slučajne. S obzirom na prirodu otpremničkog posla visina poverilaca i dužnika na kraju godine može se znatno razlikovati od njihove prosečne visine u toku godine.

»Dužnici« pretstavljaju najvažniju i najveću poziciju u aktivi. Krajem 1938 oni su bilansirani sa 19,85 mil., što znači da na njih otpada oko 96% cele aktive. U poređenju sa stanjem na kraju 1937 dužnici su u 1938 takođe za 1,4 mil. din. manji. Najveći deo iznosa dužnika otpada na kreditiranu vozarinu, koja se naplaćuje od primaoca robe prilikom predaje dokumenata. Samo izuzetno obračun se vrši periodično (mesečno ili tromesečno), i to s pojedinim većim preduzećima, s filijalama i afiliranim preduzećima i s poslovnim prijateljima — otpremničkim preduzećima u inostranstvu. Inače, »dužnici« pretstavljaju ovde uvek sasvim kratkoročna i sigurna potraživanja, tako da su i otpisi dubioza redovno sasvim beznačajni.

Kretanje »prihoda od špedicije« pokazuje nam da je poslovanje i u 1938 bilo opet nešto življe nego u prethodnoj godini. Ovi prihodi iznosili su 7,32 mil. din. i bili su za 308 hilj. din. odnosno za 4,4% veći nego u 1937. Na strani rashoda vidimo da su opšti troškovi povećani za 100 hilj. din., na 2,02 mil. Uprkos pomenutom povećanju, opšti troškovi u 1938 bili su još uvek manji nego u 1936 godini. Inače, prošle godine u poređenju sa prethodnom povećani su i izdaci za plate i druge lične rashode za 311 hilj., na 3,4 mil., što se ima pripisati uvođenju penzionog osiguranja. Za 206 hilj., na 1,07 mil. din., povećani su i izdaci za poreze. U poređenju sa 1935 ili 1936 porezi u 1938 bili su za preko 400% veći, pa su čak mnogo veći i od čistog dobitka. Zbog uvođenja novih socijalnih tereta (penziono osiguranje) i povećanja poreza pretela je opasnost da se prošlogodišnje poslovanje završi s negativnim rezultatom. Međutim, to je i izbegnuto blagodareći već spomenutom malom povećanju prihoda, kao i sniženju izdataka za kamatu. Čisti dobitak iznosi 476 hilj. din., što odgovara ukamaćenju sopstvenih sredstava sa 8,5%. Zajedno sa prenosom iz 1937 čisti dobitak je iskazan sa 517 hil. din. i manji je za 154 hilj. din. nego u prethodnoj godini.

U upravnom odboru su gospoda: d-r Danilo Dimović, predsednik; d-r Velimir Bajkić, potpredsednik; Edc Marković, Damjan Branković, David Moškes, Robert Kronholz, Franc Lakner, Georg Schenker-Angerer i C. H. Galug. Članovi nadzornog odbora su g. g.: Đoka Ćurćin, d-r Emer Tartaglia i d-r Lujo Moškes.